

VEGYESEK.

A rozsnói bányák bérbeadása 1332-ben. Az esztergami érsekség rozsnói arany- és ezüstbányáit (vrboram auri et argenti fodinarum) in territorio civitatis. Rosnoubana vocate repertarum) Csánád esztergomi érsek 1332. november 6-án, az összes jogokkal, jövedelmekkel és a bányabíráskodással egyetemben november 11-étől számítva egy esztendőre 120 budai ezüst márkáért bérbe adja (Esztergomi főkáptalan magán levéltára Lad. 49. fasc. 1. nr. 14.) Drugeth Vilmos szepesi és ujbári főispánnak, oly módon, hogy 70 márkát december 25-én és 50 márkát a jövő június 24-én tartozik megadni.

Pór Antal.

Nagyszombat városa megváltja magát a tized fizetése alól 1347-ben. A XIII. század végén és a XIV. elején a magyar nemzet és vele természetesen a magyar egyház kimondhatatlanul sokat szenvedett a mind nagyobb függetlenségre törekvő oligarchák zsarnokságától. Csak azon föl nem számítható károokra kell gondolnunk, melyeket Csák Máté okozott a nyitrai és esztergami egyházaknak, Henrik bán a pécsi egyháznak, László vajda és a szászok az erdélyinek!

A béke és rend lassan állott helyre a XIV. század harmadik évtizedében, és hosszú ideig tartott, míg az egyházak visszaszerezheték elkobzott javaikat és javadalmaik élvezetébe visszahelyezkedhettek.

Torzti Boleszló hercegnek, I. Károly király süvének és esztergami érseknek (1321—1328) voltak már érdemei az érsekség helyreállításában, de ő nem birt még a százfejú hydrával. Oly értelmes, erélyes és kitartó férfiúra volt szükség, milyenül Telegdi Csánád 1330-tól 1349-ig mutatkozott az esztergami érseki széken.

Működésének irányát azon egyetlen levélből is, melylyel az esztergamszentgyörgy-mezei társas káptalant újból megalapította és a gömöri tized negyedével javadalmazta, megérthetjük. Ebben előadja, hogy a gömöri tized, mely előbb meg nem haladta volt a 60 márkát, az ő gondos ellenőrzése mellett már 400 márkára emelkedett. (Esztergami főkáptalani magánlevéltár lad. 52. fasc. 1. nr. 1. — Schmitt, Episcopi Agrienses, a nagyszombati 1768. kiadás, I. 273.) Hasonló eljárásért elnevezték ugyan ravasznak, uzsorásnak; pedig csak a visszaéléseket és sikkasztásokat korlátozta.

Példáját követte főkáptalana (capitulum maioris ecclesiae), mely midőn Nagy-Szombat városában a tizedszedést kissé szorosabban kezelte, minek következtében a várossal a következő tizedváltásig bennállapodott meg. Nagy-Szombat város közönsége (iudex, iurati et cives universi) minthogy közte és a tizedszedők közt nem ritkán egyenetlenségek támadtak, az esz-

tergami káptalannal örök időkre olyan egyességre jutott, hogy az összes, Nagy-Szombat városában, Gerencsér, Magyarád (Moderdorf) és Perna (Kocsisföld) falvakban, gabona, méhek, bárányok, libák és csibék után, szedetni szokott tizedet évi 80 budai márkán megváltja, e váltási összegbe értetvén a quárták is, amelyek ezen tizedek után járnak. E quarta alatt a tized azon 25%-a értendő, a mely a magisterek (beneficium simplex) javadalmazására szolgált. Ezen magisterekből lettek a káptalanokban a mester-kanonokok. — De a mondott quartákból levontak még egy negyedrészt, a lelkész kedő papság ellátására, melyet ez mind e napig élvez, az ugynevezett sedecimát, minthogy az összes tizednek tizenhatod részét tette ki.

A tizedváltáság évenként mindig szent András nyolcadán (december 7-én) volt fizetendő. A káptalan megbizottja egy nappal előbb — azaz szent Miklós napján, amikor a város búcsuját tartotta — jött a városba, kinek ebédet és vacsorát, szolgálinak és lovainak ellátást adott a város, a következő napon pedig teljesen befizetni tartozott a 80 márkát. Ha azonban ezt a város nem tehette, ez esetben a káptalan megbizottjának akár két hétig is türelmesen kellett várakoznia, persze a város költségén és ellátása mellett. Ha azonban ezután is elmaradt volna a fizetség egy hétre, a város a késedelemért 10 márkányi birságot vállalt magára. Végül ha a 80 márkát tizedváltáságot és 10 márkát birságot, még 8 nap után sem akarta volna a város megfizetni, akkor a várost egyházi tilalommal (interdictum) sújtották, úgy hogy sem a plebánia-templomba, sem a barátokhoz misére ne mehesen; és ismét nyolcz nap multán, ha ekkor se fizetne, akkor a káptalan egy érseki rendelet erejével kiközösíthette mindaddig amig minden tartozásának eleget nem tett.

Mindezen föltételek nem birnak érvénnyel akkor, ha a város szántóföldeit valamely hatalmas sereg tönkre tenné, eltiporná. Oly esetben a káptalan két hozzáértő becsűst küld, kik a városi bíró és öt esküdt jelenlétében a kárt megbecsülik, s azt aránylag a káptalan is szenvedni tartozzék. (Esztergami főkáptalan magánlevéltára lad. 43. fasc. 1. nr. 6.)

E szerződésből az látszik, hogy e gazdag város a megváltott tizedet e czimen nem szedte be polgárain, hanem összes jövedelméből fizette; különben nem volna értelme az elősorolt kikötéseknek, minthogy december 7-ig mindennemű tizedet beszedhetett és összerakhatott volna. Erre vall az is, hogy a következő 1348. július 13-án Nagyszombat városa szerződést kötött Csanád érsekkel is, mely szerint Királyhegyi uj, részben még kiültetendő szőlője dézsmáját is évi 20 márkával szintén megváltotta. (Ugyanott, lad. 49. fasc. 1. nr. 15.)

Pór Antal.

Olasz kereskedők Kumániában a XIV. század elején. A következő adat úgy látszik elkerülte gróf Kuun Géza figyelmét vagy legalább nem találom megemlítve Codex Cumanicus-ában. A XIV. század elején egy bizonyos Francesco Balducci Pegolotti állott a florenzi híres Bardi bankárház szolgálatában, ki nem volt maga utazó, de Kumániában járt emberektől és Khinával kereskedő kalmároktól összegyűjtött